

ЛЕВ ЛОПАТИНСЬКИЙ

Переглядаючи книжку „300 років українського театру“, написану нашим шановним ученим проф. Дмитром Антоновичем, я помітив у ній багато деного невірного, дарма що автор покликується у своїй праці на джерела, в яких насправжні речі подано не раз у зовсім відмінному освітленні. Думаю,

що автор цієї книжки, живучи на чужині, не мав нагоди ні спромози докладно опанувати матеріял, який міг його забезпечити від прикрих помилко, що дуже часто кривдять одних, а вже через край незаслужено підносять інших.

От візьмемо хоч би згадку про Ярослава Лопатинського. Його робить автор насамперед директором театру „Руської Бесіди“, перекладачем і автором п'єс, людиною, що „багато показала труду над виставами опер українських і перекладних...“

Насправді ж, Ярослав Лопатинський був собі з фаху лікарем у глухій провінції під Золочевом, в селі чи маленькому містечку — Гологорах; був він високомузикальний, komponував деякі пісні до слів наших поетів, написав навіть комічну оперу „Еней на мандрівці“, що її я, бувши директором театру „Руської Бесіди“, виставив перший раз у 1912 р. у Чернівцях. Особливого успіху вона не мала. Можливо, що він працював ще над другою оперою, про вартість якої ніхто нічого не може сказати. До кінця свого життя він жив у своїх Гологорах, віддалених від залізничного шляху десятки кілометрів, і тяжко йому було підтримати зв'язки з культурним світом.

От і все, що можна б сказати про д-ра Ярослава Лопатинського. І нічого більше.

Водираз автор зробив кривду Львові Лопатинському, що, хоч і родич Ярослава, не повинен ділитися з ним своїми заслугами на полі літературної та театральної діяльності.

Лев Лопатинський, склавши гімназійну матуру, студював у Відні побіч права ще й театральне мистецтво, на що дістав особливу стилізацію від виділу тов. „Руська Бесіда“ у Львові, який опікувався театром. Скінчивши курс драматичної школи, так захопився акторською роботою, що вернувся в Галичину і став працювати в театрі.

Щоб можна було докладно оцінити його ширі бажання присвятити себе рідному мистецтву, треба насамперед знати, що саме уявляв собою під ту пору єдиний український театр „Руської Бесіди“.

Рік 1894. Після світлої доби дирекції Гриневецького і Біберовича, а потім самого Біберовича, який поклав край смерті Гриневецького, а потім резигнація Біберовича з директури внаслідок внутрішніх интриг у самій дружині театру, — прийшов час цілковитого занепаду. Такий час був дуже пригожий для глибокого розкладу театру, тим більше, що „Руська Бесіда“ управу театру взяла у свої руки, і зі Львова, на віддаля, керувала театром, що був постійно у роз'їздах по провінції. Актори слали скарги до „Бесіди“ на назначеного управителя, яким був звичайно якийсь висулжений урядовець, що ніколи в житті не мав нічого спільного ні з акторами, ні з театральними справами. Серед таких умов про якусь серйозну працю в театрі, про підготовку нових акторських кадрів, про фахову освіту — не могло бути й мови. Старші актори, репертуарні, переживали все давнє, а молодь, дивлячися

на старших, вчила від них театрального „ремесла“ і ходила самопас. Хоч вільного часу було багато — бо театр у тих часах грав найбільше 4 рази в тиждень, — ніхто не надривав себе, ніхто не спішився дбати за новий репертуар, проб чи лекції було обмаль, — словом, трупа лежарювала.

От у тім саме часі застукав я, 17-літній юнак, до дверей храму української Мельпомени, і між іншими молодими товаришами зустрів уродилового юнака з буйною чуприною, зі сміливим поглядом, що був якимсь дисонансом у цілому новому оточенні. Товариші його не любили, уникали його, хоч відносились до нього з пошаною. Це й був Лев Лопатинський. З усіх товаришів він був єдиний, що підійшов до мене та промовив щиро, тепло, без глузування та без іронії. А це таке потрібне кожному новому адептові! Його слова йшли так усупереч тому, що я чув від інших товаришів! Вони були серйозні, ділові, з них пробивалась велика любов до акторського звання. Можу щиро сказати, що під його впливом почала формуватися моя акторська душа. Скоро йому вдалося приєднати до нас ще кількох молодих товаришів; ми у вільних хвиликах збиралися і він знайомив нас з елементарними початками театрального мистецтва. Старші не любили нас за те, частенько глузували з нас, а головне з Л. Лопатинського, але наш гурт вірив йому, бо він виявив себе дуже добрим товаришем.

Вже в тих часах він почав перекладати та писати. Першим його перекладом була трагедія „Урільє Агоста“. Його мрією було заграсти в ній колись головну ролю (ця мрія його залишилася не здійснена). Пізніше переклав лібретто опери „Savalleria rusticana“ (Сільська лицарська), а в році 1907, бувши вже поза театром, переклав, на мое замовлення, лібретто опери „Жидівка“.

Оригінальних п'єс написав декілька: „Свекруха“, „До Бразилії“, „Парація“, „Ілька Пащак“, „Невмирака“ і ін., з них дві перші йшли на сцені нашого театру і користувалися успіхом.

В 1898 році був директором театру „Бесіди“, але всього тільки кілька місяців; за короткий час не мав змоги розвинути ширше своєї діяльності, тож, усупереч запереченням п. Антоновича, ані він, ані Ярослав Лопатинський не ставили ніяких нових опер. (Опери: Жидівка, Травіята, Онегін, Фавст, Галька, Роксоляна, про які згадує п. Антонович, були виставлені пізніше, в роках 1906—1914, за моєї дирекції, а опера „Паяци“ взагалі на сцені українського театру світла кинкетів не бачила).

Лев Лопатинський уступив з директури театру (1899), розчарований та зневірений украї, уступив, як людина, що не вміє прокладати собі шлях, розширюючи все, що став їй на дорозі, а хоче щиро і чесно працювати для рідного мистецтва.

Ставши редактором „Буковини“, а потім „Руслана“, він не кинув цікавитися театром; писав та поміщував у своїх газетах фахові та сміливі критичні статті, завжди прихильний до театру та до акторської братії.

Його дружина, відома тоді співачка, обдарована голосом з Божої ласки, була окрасою української сцени, поки не заангажував її на стало міський польський театр; і тоді, час до часу, в тузі за своїми та їхнім злидненням життям, тікала до них на гостинні виступи.

На кілька років перед світовою війною (1914) Л. Лопатинський, покинувши студії, осів у Копичинцях, відкривши там адвокатську канцелярію.

І звідтіля частенько його душа линула до акторського табору, так як колись, за його словами, душа циганів Гумрія, що відцурався своїх, линула до циганських волоцюг; тож не диво, що, коли ліше український театр розбив своє шатро в Копичинцях, — на кожній виставі бачили актори свого колишнього товариша, що прийшов прислухатись до їх голосу та полюбуватися запахом акторського мастиксу.

Лев Лопатинський був ширій український патріот. Треба було його бачити, як він у перших днях світової війни, в мундирі австрійського офіцера, на чолі свого відділу виступав у похід проти москалів, що йшли на Львів від Рави Руської. З якою силальною вірою в перемогу нашої справи він вирушав! „За тиждень будемо в Києві!“, — гукав до знайомих. — Та доля покерувала інакше. Зараз

(Докінчення статті з 11-ої стор.)

під Яновом, у першій сутичці, він повалився, як підтятий дуб, поцільений ворожою кулею. — Пізніше його обидва сини, Фавст і Ярема, пішли на Наддніпрянщину „слави добувати“, щоправда, не з крісом у руці, а з іншою зброєю: — живим акторським словом; та один з них, працюючи з Курбасом, зазнав його ж долі, а другий, Ярема, знищений морально і психічно, вернувся з підбитими крилами.

Мати їх Фільомена, що поїхала теж у Східну Україну „синів шукати“, загинула у крайніх злиднях.

Хай читач мені пробачить, що в часах, коли вся наша енергія звернена в бік того, що тепер діється, мені схотілося згадати теплим, добрим словом тих колишніх, може їм і невідомих людей, які все ж таки вклали і свою, хоч маленьку, пайку в загальну народну скарбницю.

Йосип Стадник